

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ
Rīgā 2014. gada 12. februārī
lietā Nr. 2013-05-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

ar tiesas sēdes sekretārēm Allu Spali un Elīnu Kursišu,

piedaloties pieteikuma iesniedzēja – divdesmit 11. Saeimas deputātu: Andreja Elksniņa, Jāņa Urbanoviča, Irinas Cvetkovas, Valērija Agešina, Borisa Čileviča, Vladimira Nikonova, Aleksandra Jakimova, Igora Pimenova, Jeļenas Lazarevas, Dmitrija Rodionova, Sergeja Mirska, Ivana Ribakova, Ivara Zariņa, Aleksandra Sakovska, Jāņa Tutina, Artūra Rubika, Vitālija Orlova, Andreja Klementjeva, Ņikitas Ņikiforova un Sergeja Potapkina – pārstāvim Andrejam Elksniņam

un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pārstāvjiem Saeimas Juridiskā biroja vadītājam Gunāram Kusiņam un vecākajam juridiskajam padomniekam Jānim Plepam,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu un 17. panta pirmās daļas 3. punktu,

2014. gada 8. un 14. janvārī atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par likuma „Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” 22. panta pirmās daļas (2012. gada 8. novembra likuma redakcijā, kas stājas spēkā 2015. gada 1. janvārī) un

pārejas noteikumu 4. un 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 2. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1994. gada 31. martā pieņēma likumu „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu”, kura nosaukums ar 2012. gada 20. septembra grozījumiem izteikts jaunā redakcijā: “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” (turpmāk – Tautas nobalsošanas likums).

1.1. Tautas nobalsošanas likuma 22. pants redakcijā, kurā tika ieviestas izmaiņas ar Saeimas pieņemtajiem 2003. gada 8. maija un 2006. gada 6. aprīļa grozījumiem, nosaka: „Ne mazāk kā 10 000 balsstiesīgajiem Latvijas pilsoņiem ir tiesības, norādot savu vārdu, uzvārdu un personas kodu, iesniegt Centrālajai vēlēšanu komisijai pilnīgi izstrādātu likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu. Katram parakstam jābūt apliecinātam pie zvērināta notāra vai pašvaldības institūcijā, kura veic notariālas darbības.”

1.2. Ar 2012. gada 8. novembra likumu „Grozījumi likumā „Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu”” (turpmāk – Grozījumi Tautas nobalsošanas likumā) Saeima būtiski mainīja kārtību, kādā vēlētāji var iesniegt likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu.

Atbilstoši minētajiem grozījumiem 2015. gada 1. janvārī jāstājas spēkā Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmajai daļai šādā redakcijā: „Ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētāju ir tiesības, norādot savu vārdu, uzvārdu, personas kodu un parakstīšanās datumu, iesniegt Centrālajai vēlēšanu komisijai pilnīgi izstrādātu likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu. Likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu var iesniegt 12 mēnešu laikā no dienas, kad likumprojekts vai Satversmes grozījumu projekts reģistrēts Centrālajā vēlēšanu komisijā.”

Savukārt Tautas nobalsošanas likuma pārejas noteikumi citastarp tika papildināti ar 4. un 5. punktu, kas nosaka:

„4. Līdz 2015. gada 1. janvārim ne mazāk kā 30 000 vēlētāju ir tiesības, norādot savu vārdu, uzvārdu, personas kodu un parakstīšanās datumu, iesniegt Centrālajai vēlēšanu komisijai pilnīgi izstrādātu likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu. Likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu var iesniegt 12 mēnešu laikā no dienas, kad likumprojekts vai Satversmes

grozījumu projekts reģistrēts Centrālajā vēlēšanu komisijā. Katram vēlētāja parakstam šo 12 mēnešu laikā jābūt apliecinātam pie zvērināta notāra vai bāriņtiesā, kura veic notariālas darbības. Maksu par paraksta apliecināšanu saistībā ar parakstu vākšanu par likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu bāriņtiesā nosaka, ņemot vērā paraksta apliecināšanas tiešās administratīvās izmaksas, taču ne lielāku par pusi no summas, kas likumā noteikta paraksta īstuma apliecināšanai bāriņtiesā.

5. Ja līdz 2015. gada 1. janvārim ne mazāk kā 30 000 vēlētāju, norādot savu vārdu, uzvārdu, personas kodu un parakstīšanās datumu, iesniedz Centrālajai vēlēšanu komisijai pilnīgi izstrādātu likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu, Centrālā vēlēšanu komisija nosaka 21 dienu ilgu termiņu, kad parakstu vākšanas lapas, kurās vēlētāji var parakstīties, ir pieejamas katras republikas pilsētas vai novada domes noteiktajās vietās.”

Tautas nobalsošanas likuma pārejas noteikumu 4. un 5. punkts ir spēkā no 2012. gada 11. decembra.

2. Pieteikuma iesniedzējs – divdesmit 11. Saeimas deputāti (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – norāda, ka Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmā daļa un pārejas noteikumu 4. un 5. punkts neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 2. pantam, jo acīmredzami sašaurina Satversmē noteiktās tautas tiesības piedalīties likumdošanā.

Proti, Tautas nobalsošanas likuma pārejas noteikumu 4. un 5. punktā Saeima esot nepamatoti palielinājusi to vēlētāju skaitu, kuriem jāparakstās par likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu (turpmāk kopā – likumprojekts) parakstu vākšanas pirmajā posmā. Minimāli nepieciešamais vēlētāju parakstu skaits palielināts no 10 000 līdz 30 000. Savukārt šā likuma 22. panta pirmā daļa, kas stāsies spēkā 2015. gada 1. janvārī, paredzot, ka parakstīšanās par likumprojektu notiek tikai vienā posmā, kurā pašiem likumprojekta iniciatoriem jāsavāc ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju paraksti.

2.1. Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmā daļa un pārejas noteikumu 4. un 5. punkts aizskarot pilsoņu kopuma konstitūtīvās un leģislatīvās funkcijas. Saeima, grozot likumu ierosināšanas kārtību, esot padarījusi praktiski neiespējamu Satversmes normu piemērošanu, proti, pilnvērtīgu tiešās demokrātijas īstenošanu Latvijas Republikā. Tiešā demokrācija tiek ierobežota, jo visa parakstu vākšanas organizēšanas nasta

uzlikta vēlētājiem, samazinot valsts institucionālo un finansiālo atbalstu. Pilsoņu kopumam esot atņemts instruments, kas tam ļauj ietekmēt valsts dzīvi. Taču demokrātijas būtībai atbilstot mazākuma tiesības ierosināt kāda jautājuma apspriešanu.

2.2. Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmajai daļai, kā arī pārejas noteikumu 4. un 5. punktam neesot legītīma mērķa. Saeima esot nepamatoti sašaurinājusi Satversmē noteiktās Latvijas pilsoņu iespējas tieši īstenot likumu ierosināšanas tiesības. Savukārt valsts budžeta līdzekļu tēriņu samazināšanu nevarot atzīt par legītīmu mērķi.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka prasību savākt 30 000 vēlētāju parakstus varēs izpildīt tikai organizācijas, kuras atbalsta ļoti turīgi cilvēki. Tādējādi mazināšoties sabiedrības uzticība tautas nobalsošanas institūtam.

2.3. Ņemot vērā līdzšinējo tautas nobalsošanu ierosināšanas vēsturi, Pieteikuma iesniedzējs pauž uzskatu, ka Latvijas tauta savas konstitucionālās tiesības piedalīties likumdošanā izmanto pārdomāti un izsvērti. Pieteikumā norādīts, ka 1994. gada likums "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" esot nostiprinājis objektīvi nepieciešamu un ilgtspējīgu likumu ierosināšanas procedūru. Šajā likumā bijis noteikts pietiekami liels likumprojekta iesniegšanai Centrālajā vēlēšanu komisijā nepieciešamais vēlētāju parakstu skaits, proti, 10 000. Šā likuma pieņemšanas laikā neesot bijis šaubu par to, ka minētais likumprojekta iesniegšanai nepieciešamais minimālais vēlētāju parakstu skaits un likuma ierosināšanas procedūra divos posmos atbilst tiesiskuma un demokrātijas prasībām.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja domām, Satversmes tiesa 2009. gada 19. maija spriedumā lietā Nr. 2008-40-01 jau atzinusi, ka likumprojekta iniciatoru skaits – 10 000 – nodrošina, lai tautas likumdošanas ceļā tiktu risināti tikai sabiedrībai svarīgi jautājumi. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka kopš minētā sprieduma pieņemšanas apstākļi nav mainījušies tik būtiski, lai atzītu, ka minētais parakstījušos vēlētāju skaits vairs neliecina par pietiekamas sabiedrības daļas ieinteresētību konkrēta jautājuma risināšanā un šā jautājuma svarīgumu. Turklāt saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem Latvijas iedzīvotāju skaits esot sarucis. Līdztekus esot procentuāli palielinājusies tā Latvijas tautas daļa, kam jāparakstās, lai varētu ierosināt likumu.

2.4. Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmajā daļā un pārejas noteikumu 4. un 5. punktā noteiktie ierobežojumi neesot nepieciešami, jo parakstu vākšanu varot uzlabot ar citiem, personas tiesības un likumiskās

intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, elektronisko parakstīšanos. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka elektroniskās parakstīšanās sistēmu, kas izmantojama, lai vāktu parakstus par Eiropas pilsoņu iniciatīvu, var izmantot arī vācot parakstus par vēlētāju virzītiem likumprojektiem.

2.5. Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis Andrejs Elksniņš tiesas sēdē konkretizēja prasījumu. Viņš norādīja, ka Pieteikuma iesniedzējs apstrīd: 1) Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmo daļu, ciktāl tā paredz, ka no 2015. gada 1. janvāra vēlētājiem, lai tie varētu iesniegt likumprojektu, vienā parakstīšanās posmā jāsavāc ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju paraksti (turpmāk – apstrīdētā norma); 2) šā likuma pārejas noteikumu 4. un 5. punktu, ciktāl tie paredz, ka parakstīšanās pirmajā posmā jāsavāc ne mazāk kā 30 000 vēlētāju paraksti (turpmāk – apstrīdētie pārejas noteikumi).

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis vērsa uzmanību uz vairākiem trūkumiem, ko likumdevējs esot pieļāvis savā darbībā, izstrādājot un pieņemot apstrīdēto normu un apstrīdētos pārejas noteikumus (turpmāk kopā – apstrīdētais regulējums). Piemēram, likumdevējs neesot pamatojis, kāpēc 30 000 vēlētāju parakstu pirmajā parakstu vākšanas posmā ir atbilstošāka prasība nekā 10 000 parakstu. Neesot arī pamatotu lietderības apsvērumu attiecībā uz to, lai parakstu vākšana no 2015. gada 1. janvāra tiktu organizēta tikai vienā posmā bez valsts finansiālās un organizatoriskās līdzdalības. Tāpat Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis izteica šaubas par to, vai valsts spēs līdz 2015. gada 1. janvārim pilnībā izveidot elektroniskās parakstīšanās sistēmu, kas būtu pieejama pietiekamam vēlētāju skaitam. Savukārt apstrīdētā regulējuma iespējamo neatbilstību Satversmes 2. pantam vajagot izvērtēt tāpēc, ka tautas suverenitātes principa īstenošana esot cieši saistīta ar Satversmes 1. pantā nostiprināto demokrātijas jēdzienu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 2. pantam.

3.1. Satversmē esot ietverta pārstāvnieciskās demokrātijas ideja, saskaņā ar kuru tautas gribu īsteno parlaments. Saeima uzskata, ka apstrīdētais regulējums neskar tautas suverenitātes principu, jo neietekmē tautas iespējas vispārējās vēlēšanās ievēlēt tautas priekšstāvjus – Saeimas deputātus. Turklāt Satversmes 2. pants neregulējot to, kādā veidā tautas suverenitāte ir īstenojama. To konkretizējot citas Satversmes normas, kas paredzot veidu, kādā tauta īsteno

savu suverēno varu. Vēlētāju likumdošanas tiesības un to ierobežojumi visupirms esot vērtējami Satversmes 65., 78. un 101. panta tvērumā. Ja vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības nebūtu noteiktas Satversmes 65. un 78. pantā, tās nevarētu īstenot, pamatojoties tikai uz Satversmes 2. pantu.

Apstrīdētais regulējums atbilstot Satversmes 2. pantam, jo negrozot konstitucionālās prasības, kas noteiktas likumu ierosināšanas tiesību īstenošanai. Savukārt likumdevēja ziņā esot noteikt kārtību, kādā organizējama ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju parakstu vākšana likuma ierosināšanai.

3.2. Saeima norāda, ka Grozījumi Tautas nobalsošanas likumā tika pieņemti ilgstošu diskusiju rezultātā un padarīja normatīvo regulējumu skaidrāku. Grozījumi izdarīti vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, tie bijuši nepieciešami, lai uzlabotu likumu ierosināšanas procedūras regulējumu, tostarp nodrošinātu Latvijas pilsoņiem pienācīgu iespēju īstenot Satversmē noteiktās tiesības iesniegt likumprojektus. Otrkārt, vajadzējis nodrošināt pilsoņu tiesības piedalīties valsts darbībā. Treškārt, bijis nepieciešams aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu, mazinot iespēju virzīt nesagatavotus vai valsts pamatus apdraudošus priekšlikumus. Ceturtkārt, likumdevējs esot novērsis bažas, ka pirmajā posmā minimāli nepieciešamais likumprojekta iesniedzēju skaits ir pārāk mazs un likumprojekti var tikt virzīti vienīgi tāpēc, lai parakstu vākšanas otro posmu izmantotu politiskiem mērķiem.

Atsakoties no parakstu vākšanas iedalījuma posmos, parakstīšanās kārtība esot padarīta vienkāršāka un saprotamāka. Turklāt šīs procedūras efektivitāti nodrošināšot iespēja vākt parakstus elektroniski un parakstīties pašvaldību iestādēs.

3.3. Apstrīdētais regulējums nodrošinot saudzējošu pāreju uz jauno parakstīšanās kārtību. Proti, apstrīdētā norma stājoties spēkā 2015. gada 1. janvārī. Savukārt apstrīdētie pārejas noteikumi līdz 2015. gada 1. janvārim saglabājot vēlētāju parakstu vākšanu divos posmos un nosakot, ka pirmajā posmā jāparakstās ne mazāk kā 30 000 vēlētājiem. Šāds vēlētāju parakstu skaits ticis noteikts politiskajās konsultācijās panākta kompromisa rezultātā. Saudzējoša pāreja esot paredzēta tāpēc, ka vajadzējis nodrošināt tiesiskās paļāvības principa ievērošanu. Datumu izvēle esot pieskaņota iespējai nodrošināt vēlētājiem pieejamu elektroniskās parakstīšanās sistēmu.

3.4. Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja apgalvojums, ka elektronisko parakstu vākšanu tiešsaistes sistēmās, līdzīgi kā Eiropas pilsoņu

iniciatīvas gadījumā, varētu izmantot jau patlaban, vācot parakstus vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanai. Saeima norāda, ka Eiropas pilsoņu iniciatīva un likuma ierosināšana esot atšķirīgas procedūras. Parakstu vākšanai par likuma ierosināšanu tiekot izvirzītas augstākas drošības prasības. Tāpēc likumdevējs uzdevis Ministru kabinetam līdz 2014. gada 1. septembrim nodrošināt Vienotā valsts un pašvaldību pakalpojumu portāla tiešsaistes sistēmas tehnisko un drošības gatavību parakstu vākšanai tiešsaistes režīmā.

Saeimas pārstāvji Gunārs Kusiņš un Jānis Pleps tiesas sēdēs papildus norādīja, ka viens no 2012. gada 8. novembra grozījumu mērķiem bija pilnveidot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas institūtu, ņemot vērā tā izmantošanas praksi, tehnoloģiju attīstību, kā arī ārvalstu pieredzi. Pilsoņu tiesības iesniegt likumprojektu neesot obligāta Satversmes 2. panta prasība. Turklāt šādas tiesības vēlētājiem tiekot nodrošinātas tikai dažās valstīs. Izskatāmajā lietā būtiski esot tas, kādu procedūru vēlētāju parakstu vākšanai paredz Satversme. Saeimas pārstāvji vērsa uzmanību uz to, ka likumdevējam esot ne vien rīcības brīvība noteikt vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību, bet arī konstitucionāls pienākums to normatīvi reglamentēt, ievērojot Satversmē paredzētos ietvarus.

To vēlētāju skaitam, kuri ir gatavi parakstīties par likumprojektu, vajagot būt pietiekami lielam, lai varētu uzskatīt, ka Saeimai nodotais likumprojekts skar būtiskai sabiedrības daļai nozīmīgus jautājumus.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka apstrīdētais regulējums vērtējams kopsakarā ar likumu ierosināšanas procedūras reformu, kas veikta ar Grozījumiem Tautas nobalsošanas likumā. Apstrīdētais regulējums atbilstot Satversmes 1. un 2. pantam, ja tiek nodrošinātas efektīvas vēlētāju parakstu vākšanas iespējas, tostarp elektroniskās parakstīšanās iespēja.

4.1. Apstrīdētajā regulējumā ietvertās prasības atbilstot Satversmē noteiktajam, jo vēlētāji varot īstenot Satversmē garantētās likuma ierosināšanas tiesības.

Tautas nobalsošanas likumā noteiktā prasība, ka pirmajā parakstu vākšanas posmā nepieciešami ne mazāk kā 10 000 vēlētāju paraksti, esot bijusi nesamērīgi zema, ņemot vērā vēlētāju kopskaitu. Tik neliels sākotnējais minimāli nepieciešamo parakstu skaits neradot pārliecību, ka pēc tam izdosies savākt ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus. Turklāt tas varot tikt izmantots valsts un sabiedrības vērtības apdraudošu ideju virzīšanai.

Lai gan prasība vēlētājiem pašiem organizēties un savākt vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus varētu būt apgrūtināša, tomēr nevarot apgalvot, ka šāda kārtība liegtu tautai tās suverēnās varas tiesības.

4.2. Valstij, ievērojot saprātīgus kritērijus, esot jānodrošina personai tiesības piedalīties valstisku politisko lēmumu pieņemšanā. Turklāt šai līdzdalībai vajagot būt taisnīgai un tā nedrīkstot būt formāla.

Tieslietu ministrija pauž uzskatu, ka publiskā parakstu vākšanas posma atcelšanu varētu kompensēt pietiekams valsts atbalsts parakstu vākšanai Vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā.

Pieaicinātās personas pārstāve – **Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietiece tiesību politikas jautājumos Laila Medina** – tiesas sēdē norādīja, ka arī pēc pieņemtajiem Grozījumiem Tautas nobalsošanas likumā valsts sniegsot atbalstu vēlētājiem, proti, uzturēšot Vienoto valsts un pašvaldību pakalpojumu portālu. Iniciatīvas grupai gan varētu būt grūti savākt vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus. Taču likumdevējs esot paplašinājis parakstīšanās iespējas, citastarp nosakot, ka no 2015. gada 1. janvāra par likumprojektiem varēs parakstīties elektroniski. Līdz ar to likumdevējs esot paredzējis kompensējošu mehānismu.

5. Tiesas sēdē tika uzklusīta pieaicinātā persona – **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija**, kuru pārstāvēja tās **Publisko pakalpojumu departamenta Elektronisko pakalpojumu nodaļas vadītājs Gatis Ozols**.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka tiekot izstrādāta sistēma, lai no 2015. gada 1. janvāra būtu nodrošināta elektroniskās parakstīšanās iespēja. Šīs sistēmas izstrādei un uzturēšanai nepieciešamais finansējums esot piešķirts.

Elektroniski parakstīties varēšot Vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā vai citā tiešsaistes sistēmā, kura atbildīs valsts noteiktajām sertifikācijas prasībām. Parakstīties varēšot tikai ar drošu elektronisko parakstu. Persona to varot iegūt, saņemot identifikācijas karti Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē. Izmantojot drošu elektronisko parakstu, persona ļaušot sevi identificēt un apliecināšot, ka tieši pati parakstās par likumprojektu.

6. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētais regulējums esot efektīvs un samērīgs. Tas

neesot pretrunā ar Satversmes 1. un 2. pantā nostiprinātajiem demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem.

6.1. Apstrīdētais regulējums nosakot pilsoņu kopumam papildu administratīvus un finansiālus pienākumus un pēc būtības esot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību ierobežojums. Tāpēc tā atbilstība Satversmes 1. un 2. pantam esot jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 78. pantā noteikto tautas likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību.

Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētā regulējuma pieņemšanas mērķi – novērst iespēju, ka vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības tiek izmantotas pretēji to mērķim, un nodrošināt valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu tautas nobalsošanai tikai tādos jautājumos, kurus vismaz viena desmitā daļa vēlētāju atzīst par pietiekami svarīgiem un aktuāliem, – ir leģitīmi.

Vēlētāju parakstu vākšana vienā posmā esot atzīstama par visefektīvāko leģitīmā mērķa sasniegšanas veidu, turklāt likumdevējs paplašinājis vēlētāju parakstus apliecināt tiesīgo institūciju loku. No 2015. gada 1. janvāra būšot iespējams parakstīties arī elektroniski. Līdz ar to turpmāka valsts iesaistīšanās parakstu vākšanas procesā neesot nepieciešama.

Apstrīdēto pārejas noteikumu mērķis esot nodrošināt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Prasība savākt 30 000 vēlētāju parakstu esot adekvāta, lai varētu konstatēt patiesu sabiedrības ieinteresētību tai nozīmīgu jautājumu noregulēšanā.

6.2. Pieaicinātās personas pārstāvis – **Tiesībsarga padomnieks Artūrs Kučs** – tiesas sēdē norādīja, ka vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības neesot absolūtas. Tām varot noteikt ierobežojumus, taču tiem vajagot būt samērīgiem. Apstrīdētajos pārejas noteikumos paredzētais minimāli nepieciešamais vēlētāju parakstu skaits esot saprātīgs. Turklāt esot apšaubāms tas, vai mazākam nepieciešamo parakstu skaitam būtu kāda ietekme uz vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību izmantošanu.

7. Tiesas sēdē tika uzklusīta pieaicinātā persona – **Latvijas Valsts prezidents** (turpmāk – Valsts prezidents), kuru pārstāvēja **Valsts prezidenta kancelejas Juridiskās nodaļas vecākā juriskonsulte Inese Kahanoviča**. I. Kahanoviča tiesas sēdē atgādināja apsvērumus, kurus Valsts prezidents norādījis, divas reizes Grozījumu Tautas nobalsošanas likumā nosūtot Saeimai atpakaļ otrreizējai caurlūkošanai.

Valsts prezidents 2012. gada 28. jūnija vēstulē norādījis, ka likumdevēja papildus paredzētās parakstīšanās iespējas esot tikai vispārīgi ieskicētas, to aprises esot neskaidras un to īstenošanai varētu būt vajadzīgi papildu finanšu līdzekļi no pašvaldību budžetiem. Turklāt tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās atlikšana uz vairākiem gadiem, vienlaikus nereglamentējot principiālus tā darbības aspektus, piemēram, neparedzot svarīgākās prasības attiecībā uz elektronisko parakstu vākšanas sistēmu, esot slikta likumdošanas prakse.

Savukārt 2012. gada 3. augusta vēstulē Valsts prezidents vērsis uzmanību uz to, ka divi parakstu vākšanas posmi nav obligāta prasība. Svarīgākais esot tas, vai likumā piedāvātās parakstīšanās iespējas ir labvēlīgas vēlētājiem. Savukārt prasība palielināt pirmajā parakstu vākšanas posmā nepieciešamo parakstu skaitu līdz 50 000 parakstiem esot nepieciešama un no tās likumprojekta otrreizējas caurlūkošanas ietvaros nevajagot atteikties.

I. Kahanoviča tiesas sēdē norādīja, ka Tautas nobalsošanas likumā noteiktā vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtība esot likumdevēja izvēles rezultāts. Izsludinot Grozījumus Tautas nobalsošanas likumā, Valsts prezidents vēstulē Saeimas priekšsēdētājam norādījis, ka uzraudzīšot, kā minētie grozījumi, tostarp apstrīdētais regulējums, tiek ieviesti.

8. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Inese Nikuļceva – norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 2. pantam.

8.1. Satversmes 1. un 2. pants neprasot, lai tautai tiktu nodrošinātas iespējas, izmantojot tiešās demokrātijas institūtus, ietekmēt lēmumu pieņemšanu valstī. Vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības neesot tautas suverenitātes principa neatņemama sastāvdaļa. Tā kā no Satversmes 1. un 2. panta neizrietot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības un to īstenošanas kārtība, apstrīdētais regulējums neesot pretrunā ar šiem Satversmes pantiem un neierobežojot no tiem izrietošās tiesības.

Atteikties no vēlētāju parakstu vākšanas otrā posma bijis lietderīgi šādu iemeslu dēļ: 1) vēlētāju likumdošanas iniciatīvas un Satversmes 78. pantā ietvertās tautas nobalsošanas institūts neesot darbojies efektīvi; 2) nevienā citā Eiropas valstī neesot paredzēts otrais parakstīšanās posms, kurā parakstu vākšanu uzņemtos valsts.

Atsakoties no divu posmu procedūras, parakstu vākšana padarīta par jēgpilnu mehānismu, kas ļauj efektīvi īstenot Satversmes 78. pantā noteiktās vēlētāju tiesības. Līdz ar to neesot pamatots viedoklis, ka apstrīdētajā normā

noteiktā kārtība nesamērīgi ierobežo vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības. Paraksta apliecināšanas izmaksas neesot lielas, turklāt vēlētājiem būšot iespēja elektroniski parakstīties bez maksas.

Tā kā Latvijā ir obligāti jārīko tautas nobalsošana tad, ja Saeima noraida vēlētāju iesniegto likumprojektu, apstrīdētajā normā noteiktā prasība savākt ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus esot pamatota. Savukārt apstrīdētajos pārejas noteikumos paredzētais pārejas periods esot pārāk garš, ņemot vērā to, ka jau pašlaik tiekot pieļauta elektroniska parakstu vākšana par kolektīvo iesniegumu.

8.2. Tiesas sēdē I. Nikuļceva norādīja, ka vēlētāju likumdošanas iniciatīvas un parakstu vākšanas mērķis esot tas, lai konkrētais jautājums, kura noregulējumu vēlas panākt likumprojekta iniciatori, tiktu iekļauts Saeimas darba kārtībā.

Apstrīdētais regulējums būtiski uzlabojot Tautas nobalsošanas likumā ietvertu regulējumu un novēršot iepriekš pastāvējušās nepilnības. Viena no šādām nepilnībām esot bijusi tā, ka neliela vēlētāju daļa varējusi izmantot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības tādu likumu ierosināšanai, kurus īstenot ir faktiski neiespējami. Par būtisku pienesumu minētā likuma pilnveidošanā esot uzskatāma arī elektroniskā parakstīšanās.

9. Pieaicinātā persona – **prof. Dr. h. c., Assessor iur., Dipl.-Pol. Egils Levits** – norāda, ka no Satversmes 1. un 2. panta izrietošie demokrātijas, tiesiskas valsts un tautas suverenitātes principi esot īstenojami pārstāvnieciskās demokrātijas, tiešās demokrātijas vai arī minēto demokrātijas veidu apvienojuma ietvaros. Satversmes 1. un 2. pants nenosakot nedz pārstāvnieciskās, nedz tiešās demokrātijas prioritāti.

Īstenojot tautas suverenitātes principu, tiešās demokrātijas institūts neesot obligāts. Tas daudzās valstīs nemaz neesot paredzēts vai arī esot paredzēts tikai kā izņēmums. Pat ja tiešās demokrātijas izmantošanas joma tiktu sašaurināta, tas nebūtu vēlētāju tiesību ierobežojums. Proti, atsevišķam pilsonim vai pilsoņu kopumam neesot subjektīvu tiesību prasīt, lai demokrātiskā līdzdalība tiktu īstenota tiešās demokrātijas procedūrā. Taču vajagot izvērtēt to, vai procesuālā kārtība, kādu paredz likums, atbilst Satversmes prasībām.

Likumdevējam esot rīcības brīvība noteikt, vai valsts iesaistās vēlētāju parakstu vākšanā. Savukārt finansiāli apsvērumi vien – proti, atteikšanās

finansēt demokrātijas procedūras tikai tādēļ, ka tās ir par dārgu, – neesot pietiekami. Apstrīdētajā regulējumā noteiktā kārtības maiņa nepadarot vēlēšanu tiesības neefektīvas, taču varot kavēt pilsonisko pašiniciatīvu, kas Latvijas gadījumā esot svarīga.

10. Tiesas sēdē tika uzklusīta pieaicinātā persona – **prof., Dr. iur. Aivars Endziņš**, kurš visupirms norādīja uz apstrīdētā regulējuma vēsturisko attīstību.

Saskaņā ar likumu „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu”, kuru Satversmes Sapulce pieņēma 1922. gada 30. jūnijā, vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas tiesības tikušas īstenotas divos posmos, turklāt pirmajā parakstīšanās posmā bijis jāsavāc ne mazāk kā 1000 vēlēšanu paraksti. 1994. gadā, atjaunojot minēto likumu kā Tautas nobalsošanas likumu, Saeima noteikusi, ka parakstīšanās pirmajā posmā jāsavāc ne mazāk kā 10 000 vēlēšanu paraksti. Tolaik gandrīz neviens Saeimas deputāts neesot apšaubījis to, ka ir jāpalielina vēlēšanu parakstu skaits, kas nepieciešams, lai likumprojektu varētu iesniegt Centrālajai vēlēšanu komisijai.

Parasti tieši politiskās partijas esot tās, kas izvirza vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas. Ja likumprojekta virzīšanai pietiekams ir tikai neliels vēlēšanu parakstu skaits, tiekot veicināta tādu situāciju veidošanās, ka likumprojekta iniciatori manipulē ar vēlētajiem.

A. Endziņš vērsa uzmanību uz to, ka vienas desmitās daļas vēlēšanu iesniegts likumprojekts obligāti nododams tautas nobalsošanai, ja Saeima to nepieņem bez saturiskiem grozījumiem. Tāpēc vēlēšanu iesniegtajiem likumprojektiem vajadzētu būt tādiem, kas risina valstiski svarīgus un sabiedrībai nozīmīgus jautājumus.

Apstrīdētajā regulējumā neesot ietverts vēlēšanu tiesību ierobežojums. Tajā noteiktā kārtība nepārkāpjot Satversmes 1. un 2. pantu. Likumdevējam esot plaša rīcības brīvība noteikt vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību un šo kārtību mainīt. Turklāt likumdevēja papildus piedāvātās parakstīšanās iespējas, tostarp elektroniskā parakstīšanās, varētu veicināt vēlēšanu piedalīšanos likumdošanas iniciatīvu virzīšanā.

11. Pieaicinātā persona – **Dr. iur. Annija Kārklīņa** – norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 2. pantam.

11.1. Likumdevēja kompetencē esot noteikt kārtību, kādā rīkojama parakstu vākšana likuma ierosināšanai. Apstrīdētais regulējums neskarot arī Satversmes 65. un 78. panta regulējumu, jo saglabājot minētajos pantos noteikto, ka likumdošanas iniciatīvas tiesības ir vienai desmitajai daļai vēlētāju.

Valstij, plānojot savus finanšu resursus, ar nodokļu maksātāju finanšu līdzekļiem vajagot rīkoties atbildīgi. Līdz ar to apstrīdētā regulējuma leģitīmais mērķis – samērot iniciatoru vēlmi ierosināt likumus ar racionālu valsts budžeta līdzekļu izlietojumu – esot attaisnojams.

Apstrīdētajā regulējumā noteiktā parakstu vākšanas kārtība gan esot aprūtinātāka nekā iepriekšējā kārtība, taču neesot uzskatāma par vēlētāju tiesību ierobežojumu. Jaunā parakstu vākšanas kārtība arī esot īstenojama un nevarot tikt uzskatīta par deklaratīvu.

11.2. Pēc A. Kārklīņas domām, neesot pamata vērtēt, vai parakstu vākšanas mehānisma efektivitāte atbilst Satversmei, jo tas esot tiesībpolitiskais jautājums.

Tomēr pēdējo gadu prakse liecinot par to, ka 10 000 vēlētāju paraksti valsts nodrošinātā parakstīšanās posma uzsākšanai bija nesamērīgi mazs skaits un tāpēc to varēja izmantot politiskiem mērķiem.

Satversme salīdzinājumā ar citās valstīs spēkā esošo regulējumu paredzot lielāku likuma ierosināšanai nepieciešamo vēlētāju parakstu skaitu. Taču šāda atšķirība neļaujot secināt, ka prasība savākt ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus neatbilst Satversmei.

Latvijā pēdējo gadu laikā esot pieaudzis to procedūru skaits, kuras izmantojot pilsoņi var iesaistīties valstij nozīmīgu lēmumu pieņemšanā, piemēram, tiesības atsaukt Saeimu vai iesniegt kolektīvo iesniegumu. Likumdošanas iniciatīvas tiesību izmantošana vairāk esot piemērota tādām situācijām, kad Saeima rīkojas pretēji tautas vēlmēm.

12. Tiesas sēdē tika uzklausīta pieaicinātā persona – **Dr. sc. pol. Ivars Ijabs**, kurš norādīja, ka apstrīdētais regulējums neapdraud demokrātijas kvalitāti. Tas, vai apstrīdētajā regulējumā noteiktās prasības ir leģitīmas, esot vērtību un politikas jautājums.

Vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības kā instrumentu mēdzot izmantot politiskās partijas. I. Ijabs uzskata, ka ieguvums no tiešās demokrātijas ir pilsoņu līdzdalība politisku lēmumu pieņemšanā. Tomēr neesot pierādījumu tam, ka tautas nobalsošanas, kas Latvijā notikušas pēc neatkarības

atjaunošanas, būtu ietekmējušas demokrātijas kvalitāti vai sabiedrības politisko kultūru.

Atteikšanās no parakstu vākšanas divos posmos pēc būtības neesot antidemokrātiska rīcība, taču esot jāizvērtē tās motivācija. Pat tehnoloģiju laikmetā vajagot rēķināties ar to, ka daudzi cilvēki tomēr internetu nelieto. Tāpēc esot nepieciešams nodrošināt, lai arī šie cilvēki varētu efektīvi piedalīties vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanā.

Secinājumu daļa

13. Pieteikumā lūgts atzīt apstrīdēto regulējumu par neatbilstošu Satversmes 1. un 2. pantam.

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis precizēja prasījuma robežas. Proti, apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 1. un 2. pantam, jo tā izvirza prasību, ka tiesības iesniegt likumprojektu ir ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlēšanu, kuri parakstījušies vienā parakstu vākšanas posmā. Šāda kārtība būs spēkā no 2015. gada 1. janvāra.

Savukārt apstrīdētie pārejas noteikumi neatbilstot Satversmes 1. un 2. pantam, jo tie paredz, ka pirmajā parakstu vākšanas posmā par likumprojektu jāparakstās ne mazāk kā 30 000 vēlētajiem.

Līdz ar to Satversmes tiesai izskatāmajā lietā jāizvērtē, vai Satversmes 1. un 2. pantam atbilst:

1) apstrīdētā norma, kas paredz vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas tiesības īstenot tikai vienā parakstu vākšanas posmā, kurā jāparakstās ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlēšanu;

2) apstrīdētie pārejas noteikumi, kas paredz palielināt to minimāli nepieciešamo vēlēšanu skaitu, kuriem par likumprojektu jāparakstās pirmajā parakstu vākšanas posmā.

14. Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis lūdza izbeigt tiesvedību daļā par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 2. pantam, jo tas neskarot tautas suverenitāti. Proti, Satversmes 2. pants nepieprasot tiešo demokrātiju. Tāpat tas nenosakot, kāds ir likumprojekta iesniegšanai nepieciešamais vēlēšanu parakstu skaits un cik posmos notiek parakstīšanās par likumprojektu. Apstrīdētais regulējums arī neietekmējot tautas tiesības vispārējās vēlēšanās ievēlēt Saeimu

un negrozot Satversmē paredzēto kārtību vēlētāju likumdošanas tiesību izmantošanai (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 152. – 157. lpp.*).

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā ir noteikti tiesiskie pamati tam, ka ar Satversmes tiesas lēmumu var izbeigt tiesvedību lietā līdz sprieduma pasludināšanai.

Ja ir norādīti argumenti, kas pamato tiesvedības izbeigšanu lietā, Satversmes tiesai tie jāizvērtē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu*).

14.1. Satversmes 2. pants noteic, ka Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai. Šajā Satversmes normā formulēts tautas suverenitātes princips.

Atbilstoši šim principam Latvijas tauta ir vienīgais valsts suverēnās varas subjekts (*sk.: Dišlers K. Konstitūcija un satversmes vara. Tieslietu ministrijas vēstnesis, 1921, Nr. 1 – 3, 1. – 10. lpp.*). Tāpēc tautai ir jāspēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu valstī, proti, tās gribai ir jābūt valsts varas avotam un valsts varas pamatā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 11. punktu*).

Tādējādi Latvijas tauta ir gan suverēnās varas avots, gan suverēnās varas nesējs.

14.2. Jau pieņemot Satversmi, Latvijas tautas suverēnā griba tika izteikta Satversmes ievadā: „Latvijas tauta savā brīvi vēlētā Satversmes sapulcē ir nolēmusi sev šādu valsts Satversmi.” Tādējādi Satversmes ievads apliecina to, ka Latvijas tauta ir apņēmusies izmantot savu suverēno varu tikai atbilstoši Satversmes normām un tajā noteiktajā kārtībā.

Satversmes 2. pants nosaka Latvijas valsts iekārtas pamatprincipu, kas ir formulēts vispārīgi. Tas neietver atsauces uz tautas suverenitātes principa grozīšanas vai īstenošanas procedūru. Šāda procedūra ir noteikta citās Satversmes nodaļās (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 15.1. punktu*). Satversmē ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 2. punktu*).

Līdz ar to Satversmes 2. pantā nostiprinātais tautas suverenitātes princips ir vērtējams kopsakarā ar tā īstenošanas nosacījumiem, kas ietverti citās Satversmes normās.

14.3. Satversmes tiesa, vērtējot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas nosacījumus, jau ir atzinusi, ka demokrātijas jēdziena būtība ir sabiedrības vairākuma gribas īstenošana un tā ir cieši saistīta ar Satversmes

2. pantā nostiprināto tautas suverenitātes principu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 11. punktu*).

Satversmes 1. pants nosaka: „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.” Atbilstoši Satversmei Latvijas tauta savu suverēno varu var īstenot tikai demokrātiskā valstī. Tā kā Latvijas valsts iekārta ir demokrātiska, valstī jābūt noteiktai tādai tiesiskajai kārtībai, kas dod iespēju suverēnās varas nesējam – tautai – paust savu gribu.

Tiesību zinātnē ir atzīts: „Satversmes 2. pants formulēts tā, ka tas labi piesienas demokrātiskās republikas tiesiskajai konstrukcijai. Šinī formulā ir ietverta jauna suverēnās varas pārņemšana no viena subjekta uz otru – no valsts uz tautu” (*Dišlers K. Latvijas valsts suverēnās varas subjekts pēc L. R. Satversmes 2. panta. Jurists, 1930. gada februāris, Nr. 2, 34. lpp.*). Arī mūsdienu tiesībzinātnieki uzskata, ka „Satversmes sistēmā primārs ir 2. pants, bet 1. pants – tārad valstiskā neatkarība un arī demokrātiskā valsts iekārta – ir instruments, kas vajadzīgs, lai nodrošinātu 2. panta darbību, proti, nodrošinātu Latvijas tautas suverenitāti un noteiktu adekvātu (tas ir, demokrātisku) veidu, kādā Latvijas tauta izsaka un īsteno savu gribu” (*Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis „Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu”. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 39. lpp.*).

14.4. Satversme nosaka vairākus veidus, kādos pilsoņi var paust savu gribu. Vēlēšanu procedūras ietvaros tauta ievēlē Saeimu (Satversmes 6. – 9., 14. pants). Tauta pati var darboties kā likumdevējs, iesniedzot likumprojektus un lemjot par tiem tautas nobalsošanā (Satversmes 64., 65., 78. – 80. pants). Tāpat pilsoņu kopums tautas nobalsošanā var lemt par Saeimas pieņemtajiem likumiem vai Satversmes grozījumiem (Satversmes 72. – 75., 77., 79., 80. pants), kā arī par citiem Satversmē noteiktiem jautājumiem, kas nodoti tautas nobalsošanai (Satversmes 48. pants, 68. panta trešā un ceturtā daļa). Gan vēlēšanu, gan tautas nobalsošanas procedūrai Satversme un attiecīgie likumi izvirza virkni nosacījumu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 11. punktu*).

Saskaņā ar Satversmes 64. pantu likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai. Saeimai ir šādas tiesības, jo tā ir Latvijas pilsoņu vēlēta tautas pārstāvniecība, proti, demokrātiski leģitimēts valsts orgāns – likumdevējs. Arī tautai pieder likumdošanas tiesības, taču tikai Satversmē paredzētā kārtībā un apmērā.

Tautas likumdošanas tiesību izmantošana ir viens no tautas gribas īstenošanas veidiem. Īstenojot likumdošanas funkciju, tauta ne vien izmanto savas Satversmē paredzētās tiesības, bet arī ievēro Satversmes prasības. Tauta pati savu suverēno varu ir ierobežojusi ar nosacījumu, ka likumdošanas iniciatīvas tiesības tā izmanto Satversmē noteiktajā kārtībā un apmērā. Piemēram, vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības nav attiecināmas uz likumprojektiem, par kuriem saskaņā ar Satversmes 73. pantu nevar notikt tautas nobalsošana.

Viena desmitā daļa vēlētāju saskaņā ar Satversmes 65. pantu var iesniegt Saeimai likumprojektus Satversmē paredzētos gadījumos un kārtībā. Ar likumdošanas iniciatīvu saprotams tas, ka priekšlikums par likuma izdošanu, grozīšanu vai atcelšanu tiek iesniegts Saeimai. Pamatnoteikumi par vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanu ir ietverti Satversmes 78. – 80. pantā. Taču Satversme, ņemot vērā tās lakonisko stilu, neregulē šo jautājumu pilnīgi. To ir veicis likumdevējs atsevišķā likumā, proti, Tautas nobalsošanas likumā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 9. punktu*).

Vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības ir īpaša iespēja tautai īstenot savu suverēno varu, un šīs tiesības tā izmanto Saeimas vēlēšanu starplaikos. Savukārt Saeimai, nosakot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību, ir saistošas Satversmes prasības.

14.5. Satversmes tiesas nolēmumos jau vairākkārt vērtētas prasības, kas Tautas nobalsošanas likumā noteiktas vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanai (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija spriedumu lietā Nr. 2008-40-01, 2012. gada 19. decembra lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 un 2013. gada 18. decembra spriedumu lietā Nr. 2013-06-01*). Arī apstrīdētais regulējums ir ietverts Tautas nobalsošanas likumā, kas reglamentē vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtību.

Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis tiesas sēdē pauda uzskatu, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, nav bijis pietiekami rūpīgs un ir atņēmis pilsoņu kopumam instrumentu, kas tam ļāvis ietekmēt valsts dzīvi. Tātad Pieteikuma iesniedzējs būtībā uzskata, ka likumdevējs apstrīdētajā regulējumā ir sašaurinājis tautas suverēnās varas īstenošanas iespējas.

Apstrīdētais regulējums paredz izmaiņas kārtībā, kādā īstenojamas Satversmē paredzētās vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības. Grozījumi pilsoņu konstitucionālo tiesību īstenošanas procedūrā paši par sevi neliecina par

Satversmes 2. pantā noteiktā tautas suverenitātes principa pārkāpumu. Tomēr tauta savas tiesības var īstenot vienīgi demokrātiskas procedūras ietvaros. Tautas suverenitātes principam neatbilstu tāda vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtība, kas nebūtu saderīga ar demokrātisku valsts iekārtu. Tātad kārtība, kas liegtu vēlētājiem īstenot Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības, būtu pretrunā ar Satversmes 2. pantu.

Tautas suverēnās varas īstenošana ir cieši saistīta ar Satversmes 1. pantā nostiprināto demokrātisko valsts iekārtu. Tādējādi apstrīdētajā regulējumā noteiktajai vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtībai visupirms ir jāatbilst Satversmes 1. pantam, kurā nostiprināta demokrātiskas valsts iekārtas pastāvēšana Latvijā. Konstatējot apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 1. pantam, varēs secināt, ka likumdevējs ir ievērojis Satversmes 2. pantā nostiprināto tautas suverenitātes principu.

Līdz ar to tiesvedība lietā ir turpināma.

15. No Satversmes 1. panta izriet tas, ka Latvijā ir tiesiska demokrātiska iekārta, kas atzīst demokrātiskas un tiesiskas valsts principus (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 11. punktu*). Tātad Satversme atzīst tikai demokrātisku valsts iekārtu.

Jēdziens „demokrātiska republika” ietver virkni tiesiskas valsts principu, tostarp varas dalīšanas un savstarpējas uzraudzības, likuma virsvadības (publiskās varas pakļautība likumam), likumības, samērīguma un tiesiskās pašlāvības principus [*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 24. marta sprieduma lietā Nr. 04-07(99) secinājumu daļas 3. punktu*].

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis pauda uzskatu, ka minētais jēdziens prasot arī sabiedrības līdzdalību publisko lēmumu pieņemšanā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7. lpp. un 4. sēj. 5. – 7. lpp.*).

Demokrātiskā iekārtā tiek īstenota tautas vairākuma griba, bet vienlaikus arī mazākumam tiek nodrošinātas efektīvas iespējas paust savu viedokli. Latvijas tautai, ievērojot Satversmes nosacījumus, ir tiesības piedalīties valstiski nozīmīgu jautājumu izlemšanā. Taču šīs tiesības tā var īstenot vienīgi tādas demokrātiskas procedūras ietvaros, kurā tiek respektēts mazākuma viedoklis un izpildīta vairākuma griba.

Pilsoņiem jāuzticas konstitūcijas leģitimitātei un tam, ka konstitūcija tiek īstenota demokrātiskā procesā. Jābūt noteiktai kārtībai, kādā tiek pieņemti juridiski saistoši lēmumi par politiska rakstura priekšlikumiem. Sabiedrību

interesējoši jautājumi ir jāizlemj arī tad, ja tajos nav vienprātības, tomēr lēmumi vienmēr ir jāpieņem tādā procedūrā, kas ļauj tos uzskatīt par leģitīmiem. Saprātīga lēmumu pieņemšanas procedūra ir vairākuma varas leģitimitātes priekšnoteikums. Šādas procedūras esamība gan ne vienmēr garantē nevainojamu rezultātu, taču ļauj prezumēt, ka lēmums ir pieņemts pareizi (sk. *Habermas J. Reply to Symposium Participants, Benjamin N. Cardozo School of Law. Cardozo Law Review, 1995 – 1996, p. 1492 – 1494*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka prasība īstenot valsts funkcijas atbilstoši demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem izriet no Satversmes 1. pantā nostiprinātā demokrātijas principa (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 18. punktu*). Tāpēc likumdevējam ir pienākums tautas likumdošanas tiesību īstenošanu nodrošināt atbilstoši Satversmes 1. pantā nostiprinātajiem principiem, tostarp demokrātijas principam. Ja likumā tiek reglamentēta kārtība, kādā vēlētajī īsteno savas Satversmē paredzētās likumdošanas iniciatīvas tiesības, tad likumdevēja uzdevums ir pieņemt tādu regulējumu, kas nodrošina demokrātijas principa ievērošanu.

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāvērtē, vai nosacījumi, kurus apstrīdētais regulējums izvirza vēlētajū likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanai, nav pretrunā ar demokrātijas principu.

16. Izvērtējot vēlētajū likumdošanas iniciatīvas īstenošanas nosacījumus, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka pilsoņu kopuma tiesības piedalīties likumdošanas procesā uzskatāmas par tādām tiesībām, kuras pieder pie konstitucionālās iekārtas institucionālās jomas. Šo tiesību mērķis ir nodrošināt tiešu demokrātisku tautas dalību likumdošanas procesā (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 12. punktu un 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 17. punktu*). Tātad likumā paredzētā vēlētajū likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtība nedrīkst būt tāda, kas vēlētajū tiesības iesniegt likumprojektus padarītu par formālām.

Satversmes tiesa savos nolēmumos ir secinājusi, ka no Satversmes 1. un 78. panta izriet Saeimas konstitucionālais pienākums skaidri noregulēt vēlētajū likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanu un tautas nobalsošanas norisi (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 9. punktu un 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā*

Nr. 2012-03-01 17. punktu). Lietā nav strīda par to, ka Saeima apstrīdētajā regulējumā ir konkretizējusi Satversmes 78. pantā minētā subjekta – vienas desmitās daļas vēlētāju – tiesības.

Turklāt Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Saeima, nosakot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas un tautas nobalsošanas kārtību, bauda rīcības brīvību, ciktāl Satversmes normas to neierobežo (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 16. punktu*). Tātad Saeimai ir rīcības brīvība noteikt kārtību, kādā īstenojamas vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības.

17. Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt, vai likumdevējs, konkretizējot un detalizējot Satversmes 78. pantā paredzēto tautas tiesību realizēšanas kārtību, nav pārkāpis savas rīcības brīvības robežas (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 15. punktu*).

Saeimai, pieņemot apstrīdēto regulējumu, visupirms bija jāievēro Satversmes 65. un 78. pantā ietvertie tautas likumdošanas tiesību īstenošanas nosacījumi. Atbilstoši minētajiem Satversmes pantiem tiesības iesniegt likumprojektu ir ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētāju. Tātad likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, šo Satversmes nosacījumu nav pārkāpis. Turklāt Satversmē nav reglamentēts, cik posmos un kā organizējama vēlētāju parakstu vākšana.

Taču Saeima, nosakot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību, savu rīcības brīvību nedrīkst izmantot patvaļīgi. Tāpēc ir jābūt pamatotiem iemesliem, kuru dēļ likumdevējs grozīja vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību. Šai kārtībai turklāt ir jābūt tādai, lai vēlētājiem būtu iespējams savas Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības īstenot efektīvi.

Lai noskaidrotu, vai Saeima ir ievērojusi savas rīcības brīvības robežas, apstrīdētajā normā paredzot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanu tikai vienā parakstu vākšanas posmā, kurā jāsavāc ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju paraksti, un apstrīdētajos pārejas noteikumos līdz 30 000 palielinot to vēlētāju skaitu, kuriem par likumprojektu jāparakstās pirmajā parakstu vākšanas posmā, Satversmes tiesai jāpārlicinās:

- 1) vai pastāvēja pamatoti iemesli apstrīdētā regulējuma pieņemšanai;

2) vai apstrīdētais regulējums nodrošina vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību efektīvu īstenošanu.

18. Satversmes tiesa visupirms izvērtēs, vai pastāvēja pamatoti iemesli, kuru dēļ likumdevējs, grozot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību, noteica apstrīdētajā regulējumā ietvertās prasības.

18.1. Saeima ir minējusi vairākus iemeslus, kādēļ likumdevējs pieņēma Grozījumus Tautas nobalsošanas likumā, tostarp apstrīdēto regulējumu.

Pirmkārt, Tautas nobalsošanas likumā ietvertajam jaunajam regulējumam vajagot novērst šā likuma nepilnības un izveidot skaidru un saprotamu vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtību. Otrkārt, esot jānodrošina valsts budžeta līdzekļu un privāto līdzekļu lietderīgāka izmantošana. Treškārt, bijis nepieciešams veicināt pilsoņu piedalīšanos valsts darbā, ievērojot mūsdienu tehnoloģiju piedāvātās iespējas, proti, iespēju izmantot elektronisko parakstu. Ceturtkārt, jaunais regulējums ticis pieņemts, lai mazinātu iespēju virzīt nesagatavotus likumprojektus. Piektkārt, vajadzējis aizsargāt sabiedrības intereses, novēršot iespējas vēlētāju likumdošanas iniciatīvu un tautas nobalsošanu izmantot pretēji to mērķiem.

Var piekrist Saeimas un pieaicināto personu viedoklim, ka Grozījumi Tautas nobalsošanas likumā ir uzskatāmi par būtisku tautas nobalsošanas institūta reformu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 29. – 31. lpp., 2. sēj. 162. – 163., 175. – 176. lpp. un 4. sēj. 37. – 38., 65. – 67. lpp.*). Apstrīdētais regulējums ir tikai daļa no Grozījumiem Tautas nobalsošanas likumā, kas kopumā bija nepieciešami, lai Tautas nobalsošanas likumu pilnveidotu atbilstoši mūsdienu tiesiskajai un sociālajai realitātei, kuru raksturo plašas tehnoloģiju izmantošanas un komunikācijas iespējas. Šie grozījumi vienkāršo vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanu. Tāpat tie padara vēlētājiem pieejamāku šo tiesību izmantošanu, piemēram, ieviešot papildu iespējas parakstīties par likumprojektiem. Apstrīdētais regulējums citastarp paplašina ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu iespējas piedalīties vēlētāju likumdošanas iniciatīvās, parakstoties par likumprojektiem.

Turklāt Satversmes tiesa ir atzinusi: „[...] ja tautas nobalsošanai regulāri tiktu nodoti nekvalitatīvi vai nekonstitucionāli likumprojekti, tad tiktu nivelēta pati vēlētāju likumdošanas iniciatīvas ideja un ar laiku varētu samazināties vēlētāju pilsoniskā aktivitāte” (*Satversmes tiesas 2013. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-06-01 13.2. punkts*). Līdz ar to likumdevējam

jānodrošina, lai vēlētāju pilsoniskā aktivitāte nesamazinātos tikai tādēļ, ka vēlētāju likumdošanas iniciatīvas veidā tiek virzīti nesagatavoti likumprojekti.

Var piekrist Pieteikuma iesniedzējam un pieaicinātajām personām, ka valsts budžeta līdzekļu izdevumu samazināšana vien nav atzīstama par pamatotu iemeslu būtiskām izmaiņām tautas likumdošanas tiesību īstenošanas kārtībā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9. lpp., 3. sēj. 130. lpp. un 4. sēj. 69., 76. lpp.*). Satversmē paredzētās vēlētāju tiesību īstenošanas iespējas nedrīkstētu ietekmēt tas, ka likumdevējs, iespējams, vēlas samazināt attiecīgajai procedūrai sniegto finansiālo atbalstu vai vispār to nefinansēt. Tomēr Saeima, reglamentējot kārtību, kādā vēlētāji īsteno likumdošanas iniciatīvas tiesības, ir tiesīga apsvērt, vai šī kārtība nodrošina ieguldīto finanšu līdzekļu racionālu izlietojumu.

18.2. No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētā regulējuma izstrādes gaitā Saeimā notika plašas diskusijas par to, kā Tautas nobalsošanas likumā noteikt tādu kārtību, kas vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības nesašaurinātu. Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs tika uzsvērts, ka apstrīdētajam regulējumam ir jānodrošina šo tiesību īstenošana (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 67. – 71., 124. – 129. lpp. un 3. sēj. pielikumu – Saeimas Juridiskās komisijas sēžu audioierakstus*). Grozījumi Tautas nobalsošanas likumā izstrādāti, ievērojot citu valstu pieredzi un Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs paustos ekspertu viedokļus (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 58. – 60. lpp., 3. sēj. 110. – 118. lpp. un 3. sēj. pielikumu – Saeimas Juridiskās komisijas sēžu audioierakstus*).

Saeimas pārstāvji un pieaicinātās personas tiesas sēdē norādīja, ka Satversmes 78. panta kārtībā īstenotās vēlētāju likumdošanas iniciatīvas un tautas nobalsošanas liecinot par līdzšinējās kārtības nepilnībām. Piemēram, prasība, ka pirmajā parakstu vākšanas posmā minimāli nepieciešamais vēlētāju parakstu skaits ir 10 000, esot bijusi nesamērīgi zema. Tas ļāvis apšaubīt likumprojektu nepieciešamību un sabiedrības ieinteresētību to tālākajā virzībā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 83. – 85. lpp.*). Arī Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs, kurās izskatīts apstrīdētais regulējums, tika pausts viedoklis, ka līdzšinējā vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtība veicinot vēlētāju parakstu vākšanu un tautas nobalsošanas rīkošanu par jautājumiem, kuri lielai sabiedrības daļai nešķiet būtiski (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 67. – 74. lpp. un 2. sēj. 149. – 151. lpp.*).

Atsevišķas pieaicinātās personas tiesas sēdē uzsvēra, ka vēlētāju likumdošanas iniciatīva nereti kalpojot nevis nozīmīgu likumprojektu virzīšanai, bet gan politisko partiju kampaņu īstenošanai (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 102. – 103., 134. –136. lpp.*). Satversmes tiesa norāda, ka saskaņā ar Tautas nobalsošanas likuma 23. panta otro daļu iniciatīvas grupa parakstu vākšanai par likumprojektu var būt politiskā partija, politisko partiju apvienība vai biedrība. Likumprojekts var būt nozīmīgs ievērojamai daļai vēlētāju arī tad, ja vēlētāju likumdošanas iniciatīvu uzsākusi politiskā partija.

18.3. Jau Satversmes sapulcē, izstrādājot Satversmes normas par vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesībām, tika uzsvērts, ka „tautas nobalsošanas ir pielaižamas, bet ka tās var notikt tikai tad, ja dzīves nepieciešamība ļoti svarīgos jautājumos to prasa”. Tāpat Satversmes sapulcē tika pausts uzskats, ka „tautas nobalsošana, kur tautai jāpiedalās pilnīgi sagatavotai ar skaidru pārliecību, ar skaidru atziņu, ka tādiem aktiem jānotiek tikai nopietnos vajadzības gadījumos, un tādēļ arī tas skaits, kas dod tiesību pilsoņiem ierosināt un sasniegt tautas iniciatīvas izvešanu un referendumu, ir noteikts tāds, ka ja nopietna vajadzība to prasa, tad arī tas skaits radīsies un tautas nobalsošana varēs notikt” [*Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920 – 1922). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 5., 129. lpp.*].

Izvērtējot Tautas nobalsošanas likuma prasību, ka vēlētājam ir pienākums apliecināt savu parakstu pie zvērināta notāra vai pašvaldības institūcijā, kura veic notariālas darbības, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vēlētāju parakstu vākšanas kārtībai jānodrošina, lai vēlētāju likumdošanas iniciatīvas veidā tiktu virzīti nozīmīgi, būtiskas iedzīvotāju daļas interesēs izstrādāti likumprojekti (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr. 2008-40-01 15.3. punktu*). Šo secinājumu var attiecināt arī uz izskatāmo lietu. Apstrīdētajā regulējumā ietvertā prasība savākt pietiekami nozīmīgas vēlētāju daļas parakstus rada pārliecību par to, ka likumprojektā risinātie jautājumi būs tik svarīgi, lai vēlētāji parakstītos un likumdošanas iniciatīva dotu rezultātu.

Turklāt atbilstoši Saeimas kārtības rullī noteiktajai procedūrai ne mazāk kā 10 000 Latvijas pilsoņiem ir tiesības iesniegt Saeimai kolektīvo iesniegumu. Šāda kārtība ir spēkā no 2012. gada 2. februāra. Tātad laikā, kad tika pieņemts apstrīdētais regulējums, proti, 2012. gada 8. novembrī, pilsoņiem jau bija tiesības iesniegt kolektīvo iesniegumu. Ne vien vēlētāju likumdošanas

iniciatīva, bet arī kolektīvais iesniegums dod pilsoņiem iespēju panākt, lai par viņiem svarīgu jautājumu tiktu uzsākts likumdošanas process Saeimā.

Līdz ar to Satversmes tiesa ir guvusi apstiprinājumu tam, ka iemesli, kuru dēļ likumdevējs ar apstrīdēto regulējumu ieviesa izmaiņas vēlētajū likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtībā, bija pamatoti.

19. Likumdevēja uzdevums, nosakot vēlētajū likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas kārtību, ir radīt tādu tiesisko mehānismu, kas ļauj šās tiesības īstenot efektīvi.

19.1. Satversmes tiesa konstatē, ka vēlētajiem Tautas nobalsošanas likumā no 2015. gada 1. janvāra paredzēta iespēja par likumprojektu parakstīties vairākās parakstīšanās vietās. Proti, saskaņā ar Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmo daļu katram vēlētajā parakstam jābūt apliecinātam pie zvērināta notāra, pašvaldībā, kuras teritorijā atrodas deklarētā dzīvesvieta, bāriņtiesā, kura veic notariālas darbības, vai novadā pie pagasta vai pilsētas pārvaldes vadītāja. Likumdevējs ir paredzējis arī iespēju no apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienas vākt parakstus par likumprojektiem elektroniski Vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā vai citā tiešsaistes sistēmā.

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis izteica šaubas par to, vai valsts no 2015. gada 1. janvāra spēš vēlētajiem nodrošināt iespēju elektroniski parakstīties Vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 2. – 3., 142. – 144. lpp.*). Saskaņā ar informāciju, ko tiesas sēdē sniedza Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvis un Saeimas pārstāvji, esot piešķirti pietiekami valsts budžeta līdzekļi, lai izpildītu Tautas nobalsošanas likuma prasību – izstrādātu un uzturētu atbilstošu parakstīšanās sistēmu Vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 119. – 120., 154. – 155. lpp.*). Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt to, ka Ministru kabinets spēš nodrošināt tādas sistēmas izveidi, kas ļaus vēlētajiem minētajā portālā parakstīties par likumprojektu. Pieejamie elektroniskās komunikācijas līdzekļi un mūsdienu tehnoloģiju attīstības līmenis ļauj vēlētajiem pietiekami ātri un ērti īstenot viņiem Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības.

Līdz ar to Saeimas noteiktās parakstīšanās iespējas ir vēlētajiem labvēlīgs risinājums, kas nodrošina likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanu.

19.2. Atbilstoši Tautas nobalsošanas likuma 22. panta pirmajai daļai vēlētāji var iesniegt likumprojektu 12 mēnešu laikā no dienas, kad tas reģistrēts Centrālajā vēlēšanu komisijā. Tādējādi ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētāju ir tiesības parakstīties par likumprojektu gada laikā. Šāds parakstīšanās termiņš ir atzīstams par saprātīgu un pietiekamu, lai vēlētāji varētu paust savu gribu un likumprojekta iniciatori varētu savākt ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus.

Turklāt saskaņā ar līdzšinējo kārtību katrs no parakstu vākšanas pirmajā posmā savāktajiem ne mazāk kā 10 000 vēlētāju parakstiem bija derīgs 12 mēnešus, bet pārējiem vēlētājiem attiecībā uz parakstīšanos otrajā posmā savu izvēli vajadzēja izdarīt 30 dienu laikā. Toties apstrīdētajā normā likumdevējs ir paredzējis daudz ilgāku laiku, kurā ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētāju var parakstīties par likumprojektu. Satversmes tiesa secina, ka jaunā kārtība ļauj vēlētājiem pienācīgi pārdomāt un paust savu attieksmi pret likumprojektu.

19.3. Pieteikuma iesniedzējs apšaubā, vai vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības būs iespējams īstenot pēc būtības, jo no 2015. gada 1. janvāra paredzēta vēlētāju parakstu vākšana tikai vienā posmā, kurā jāparakstās ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētāju. Minētā prasība ierobežojot arī demokrātijai raksturīgās mazākuma tiesības.

Satversmes tiesa jau atzina, ka apstrīdētais regulējums sekmē to, lai vēlētāju likumdošanas iniciatīvas kārtībā tiktu virzīti vēlētājiem nozīmīgi likumprojekti. Var piekrist vairāku pieaicināto personu viedoklim, ka pietiekami lielas vēlētāju daļas atbalstu iespējams panākt, ierosinot pieņemt tieši vēlētājiem būtiskus likumus (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 75. – 77., 83. – 84., 98. – 100. lpp.*). Tādējādi vēlētāji aktīvāk iesaistīsies likumdošanas iniciatīvas īstenošanā tad, ja likumprojektā risinātie jautājumi viņiem būs svarīgi.

Saeimai, nosakot vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtību, ir jānodrošina demokrātiskā iekārtā nepieciešamais līdzsvars starp vairākuma interesēm un mazākuma tiesībām. Taču konstitucionālais likumdevējs šo mazākumu jau ir skaitliski noteicis Satversmē, paredzot, ka likumprojektu var iesniegt ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētāju. Kā tika secināts šā sprieduma 17. punktā, likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, minēto Satversmes nosacījumu ir ievērojis. Tātad apstrīdētā norma nodrošina vēlētāju mazākuma tiesības paust savu gribu, iesniedzot likumprojektus.

Apstrīdētajā normā noteiktā kārtība ļauj vēlētājiem efektīvi īstenot Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības.

20. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevējs apstrīdētajos pārejas noteikumos ir nepamatoti palielinājis no 10 000 līdz 30 000 to vēlētāju minimālo skaitu, kuriem jāparakstās par likumprojektu pirmajā parakstu vākšanas posmā. Satversmes tiesai jāizvērtē, kā minētā vēlētāju skaita grozīšana ietekmē vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošanas iespējas.

20.1. Saskaņā ar 1922. gadā pieņemto likumu „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu” pirmajā parakstu vākšanas posmā bija nepieciešams savākt ne mazāk kā tūkstoši vēlētāju parakstu, lai iesniegtu likumprojektu Centrālajai vēlēšanu komisijai. Kā tiesas sēdē norādīja A. Endziņš, tūkstotis bija pilnīgi pamatots skaits, ņemot vērā toreizējās – salīdzinājumā ar mūsdienām ļoti ierobežotās – informācijas aprites iespējas. Savukārt 1994. gada 31. martā pieņemtajā Tautas nobalsošanas likumā 5. Saeima pirmajā parakstu vākšanas posmā minimāli nepieciešamo vēlētāju parakstu skaitu palielināja līdz 10 000, jo situācija bija mainījies (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 134. – 135. lpp.*). Saeimas 1994. gada 31. marta sēdē tika uzsvērts, ka minimāli nepieciešamā vēlētāju parakstu skaita palielināšana līdz 10 000 liktu vēlētājiem atbildīgāk izmantot likumdošanas iniciatīvas tiesības. Turklāt esot jāievēro, ka valstij rodas ievērojami izdevumi, nodrošinot otro parakstu vākšanas posmu un organizējot tautas nobalsošanu (*sk. Latvijas Republikas 5. Saeimas 1994. gada 31. marta sēdes stenogrammu: http://saeima.lv/steno/st_94/st3103.html*).

20.2. Satversmes tiesas kompetences robežas nosaka Satversmes tiesas likums, un tas nepiešķir Satversmes tiesai tiesības vērtēt citu valsts varas konstitucionālo institūciju rīcības politisko lietderību (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 9. punktu un 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 36.4. punktu*). Satversmes tiesa tās kompetencē esošu jautājumu vērtē tiktāl, ciktāl uz to iespējams attiecināt juridiskos argumentus, tos nošķirot no tiesībpolitiskajiem argumentiem. Par politiski risināmiem jautājumiem jālemj demokrātiski leģitimētiem politiskiem valsts orgāniem, pirmām kārtām likumdevējam (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 13.4. punktu*).

Izvēlēties lietderīgākos līdzekļus, ar kuriem tiek nodrošināta vēlēšanu likumdošanas iniciatīvas tiesību īstenošana, – tas visupirms ir likumdevēja politiskas izšķiršanās jautājums. Taču Satversmes tiesas kompetencē ir izvērtēšana, vai likumdevējs izvēlēties tādus līdzekļus, kuri nodrošina pilsoņiem iespēju efektīvi izmantot savas konstitucionālās tiesības.

Izstrādājot apstrīdētos pārejas noteikumus, Saeimas Juridiskā komisija diskutēja par pirmajā parakstīšanās posmā minimāli nepieciešamo vēlēšanu parakstu skaitu, sākotnēji paredzot to palielināt līdz 70 000 (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 84. – 87. lpp.*). Savukārt Saeima 2012. gada 26. jūlija ārkārtas sēdē nolēma, ka pirmajā parakstīšanās posmā minimāli nepieciešamais vēlēšanu parakstu skaits ir 50 000.

Valsts prezidenta pārstāve I. Kahanoviča tiesas sēdē apstiprināja, ka Valsts prezidents atbalstījis minimāli nepieciešamā vēlēšanu parakstu skaita palielināšanu līdz 50 000, turklāt 2012. gada 3. augusta vēstulē Saeimas priekšsēdētājam uzsvēris, ka šāds skaits pirmajā parakstu vākšanas posmā būtu saglabājams arī pēc likuma otrreizējas caurlūkošanas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 130. – 131. lpp., 2. sēj. 127. lpp. un 4. sēj. 128. lpp.*).

20.3. No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētie pārejas noteikumi tika izstrādāti, lai nodrošinātu pāreju uz Tautas nobalsošanas likuma 22. pantā ietvertu jauno regulējumu, kas paredz iespēju vākt vēlēšanu parakstus arī elektroniski (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 84. – 87. lpp.*). Ministru kabinetam līdz 2014. gada 1. septembrim ir jānodrošina Vienotā valsts un pašvaldību pakalpojumu portāla tehniskā un drošības gatavība parakstu vākšanai tiešsaistes režīmā. Līdz ar to likumdevējam bija jāparedz pārejas periods, kurā būtu iespējams sagatavot minēto portālu tam, lai vēlētajiem, sākot ar 2015. gada 1. janvāri, varētu par likumprojektiem parakstīties elektroniski.

Kaut arī Pieteikuma iesniedzējs apšaubā apstrīdētajos pārejas noteikumos paredzētā minimālā vēlēšanu skaita pamatotību, ir jāņem vērā, ka 30 000 ir tikai divi procenti no kopējā balsstiesīgo pilsoņu skaita. Tāpēc prasība savākt 30 000 vēlēšanu parakstus ir attaisnojama un neliedz vēlētajiem efektīvi īstenot Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības. Šādus apsvērumus paudušas arī vairākas pieaicinātās personas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 28. lpp. un 2. sēj. 169., 176. – 177. lpp.*).

Tātad apstrīdētajos pārejas noteikumos likumdevējs ir noteicis saprātīgu un pakāpenisku pāreju uz normatīvo regulējumu, kas stāsies spēkā 2015. gada 1. janvārī un paredzēs vēlēšanu parakstu vākšanu vienā posmā, kurā pašiem

likumprojekta iniciatoriem būs jāsavāc ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju paraksti.

Līdz ar to apstrīdētajos pārejas noteikumos paredzētā kārtība ļauj vēlētājiem efektīvi īstenot Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības.

21. Satversmes tiesa jau atzina, ka likumdevējam bija pamatoti iemesli pieņemt apstrīdētajā regulējumā noteikto kārtību, kura ļauj vēlētājiem efektīvi īstenot Satversmē nostiprinātās likumdošanas iniciatīvas tiesības. Likumdevējs Tautas nobalsošanas likumā ir ievērojami paplašinājis vēlētāju iespējas parakstīties par likumprojektiem no 2015. gada 1. janvāra un citastarp paredzējis arī elektronisko parakstīšanos. Turklāt ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju parakstus būs iespējams vākt pietiekami ilgu laiku – 12 mēnešus. Ar apstrīdētajiem pārejas noteikumiem ieviestās izmaiņas vēlētāju likumdošanas iniciatīvas īstenošanas kārtībā paredz pakāpenisku pāreju uz apstrīdētajā normā paredzēto kārtību. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka Saeima, pieņemot apstrīdēto regulējumu, būtu pārkāpusi savas rīcības brīvības robežas. Tātad apstrīdētajā regulējumā noteiktās prasības atbilst Satversmes 1. pantā ietvertajam demokrātijas principam.

Šā sprieduma 14.5. punktā Satversmes tiesa jau secināja, ka tautas suverenitāte ir īstenojama tikai demokrātijas ietvaros un apstrīdētais regulējums atbilstu Satversmes 2. pantam, ja būtu ievērots Satversmes 1. pantā nostiprinātais demokrātijas princips. Likumdevējs Satversmes 1. pantu nav pārkāpis, tātad apstrīdētais regulējums nav pretrunā ar Satversmes 2. pantā nostiprināto tautas suverenitātes principu.

Vienlaikus Satversmes tiesa atgādina, ka likumdevējam, ievērojot Satversmes 1. pantā nostiprinātos tiesiskās valsts pamatprincipus, ir pienākums periodiski apsvērt, vai tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 9.5. punktu un 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 18.3. punktu*). Tātad likumdevējam gan pārejas periodā, gan pēc 2015. gada 1. janvāra ir jāseko līdzi tam, lai apstrīdētajā regulējumā noteiktā kārtība būtu izpildāma un vēlētāji savas likumdošanas iniciatīvas tiesības varētu īstenot efektīvi.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, ir ievērojis savas rīcības brīvības robežas, un apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 2. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt likuma „Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” 22. panta pirmo daļu (2012. gada 8. novembra likuma redakcijā, kas stājas spēkā 2015. gada 1. janvārī) un pārejas noteikumu 4. un 5. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 2. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris